

УКРАЇНА І СВІТ:

теоретико-практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин, 2019

дослідження виявило їх окремі гносеологічні ресурси, що у подальшому дозволятиме синтез окремих вимірювальних засобів. Потрібно дати належне зусиллям і пізнавальним можливостям апробованим вищезазначеним засобам вимірювання СН, однак оцінка його гносеологічного потенціалу, у використанні з врахуванням сьогоденних реалій, вимагає видозміни та конструювання модифікованих «чутливіших» засобів вимірювання соціальної напруженості. З цією метою і здійснювався т. зв. перший етап у оптимізації та розробці методики, а саме: інвентаризація, оцінка та аналіз наявних вимірювальних засобів СН. Подальша робота у здійснюваному проекті (про що йтиметься далі) полягає в дослідженні системи вимірювальних засобів СН в екстраполяції низки ключових індикаторів щодо крайніх проявів СН – протестності, а також їх міжрегіональне порівняння.

УДК 316.772 (430)

*Солошенко Вікторія,
кандидат історичних наук, доцент,
заступник директора з наукової роботи,
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
м. Київ, Україна*

ГІЛЬДЕБРАНД ГУРЛІТТ – ПОСТАТЬ ЧОТИРЬОХ ЕПОХ

Вагомий внесок у розвиток культурної складової Третього рейху зробили «солдати і офіцери культури» та цілі установи, які працювали на Гітлера і нацистський режим. Їх долі склалися по-різному, одним вдалося досягти висот, інші пройшли крізь страшні випробування. У цьому контексті варто згадати постать Ганса Поссе, ідейного противника режиму, який ледь не потрапив до концтабору, а згодом став улюбленим мистецтвознавцем фюрера, Адольфа Вейнмюллера – власника аукціонних будинків у Мюнхені та Відні, інших відомих арт-дилерів епохи націонал-соціалізму.

УКРАЇНА І СВІТ: теоретико-практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин, 2019

У цьому контексті інтерес для дослідників становить постать та історія життя Гільдебранда Гурлітта, яке пройшло крізь чотири епохи – Кайзерівську імперію, Веймарську Республіку, епоху націонал-соціалізму, Федеративну Республіку – і віддзеркалювало трагічні виміри, злочинну торгівлю та відчуття провини за зроблені вчинки.

Чому саме постать Гурлітта викликала неабияку зацікавленість фахівців мистецтвознавців, істориків, юристів, детективів? Випадок Гурлітта сколихнув Німеччину та мав відлуння у різних країнах світу. Так, у Мюнхені, у звичайній орендованій квартирі Корнеліуса Гурлітта – сина Гільдебранда Гурлітта – було знайдено більше 1 400 живописних картин (1 285 необрамлених і 121 обрамлена картина, які були оцінені в мільйони євро) [2]. Відомий німецький журнал «Focus» повідомив на своїх сторінках про сенсаційну знахідку століття. Частина картин була конфіскована за часів нацистської Німеччини як зразки «дегенеративного мистецтва» і з того часу вважалися безслідно зниклими. Підкреслимо, що більше 200 з цих полотен знаходилися в міжнародному розшуку, а на деякі з них спадкоємці колишніх власників заявили свої права [1]. Художні шедеври, попередньо оцінені в мільярди євро протягом десятиліть зберігалися в квартирі. Усі вони у задовільному стані.

Нез'ясованими залишалось чимало питань і серед них – хто був власником цієї безцінної колекції, знайденої у центрі Мюнхені. Як вдалося з'ясувати німецьким експертам – це син відомого арт-дилера нацистських часів Гільдебранда Гурлітта, який займався продажем творів «дегенеративного мистецтва». Персона Корнеліуса Гурлітта нікому не була відомою. Він навіть не мав прописки, не отримував пенсії, жив на кошти, отримані в результаті продажу картин з колекції свого батька. Син Гурлітта випадково потрапив у поле зору правоохоронців на швейцарському кордоні, коли перевозив готівку, походження якої не зміг пояснити. Це і було підставою для подальших перевірок його особи і в подальшому обшуку у його помешканні [1].

УКРАЇНА І СВІТ:

теоретико-практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин, 2019

Варто зазначити, що навіть після майже вісімдесяти років ті дії арт-дилера Гільдебранда Гурлітта не мають терміну давності, оскільки кожна картина має свою неповторну історію, тривалі пошуки колишніх господарів, Підкреслимо, що інформація про цю велику «знахідку століття» майже два роки не розголошувалася, проводилися пошукові та слідчі дії. До цієї важливої справи були залучені найкращі експерти – історики мистецтв, юристи. Також було встановлено, що Гурлітт незадовго до обшуку продав на аукціоні у Швейцарії картину Макса Бекмана «Приборкувач левів». Уклавши контракт, колекціонер тим самим дав згоду на дослідження походження усієї своєї колекції картин. Корнеліус Гурлітт дав обіцянку повернути будь-яку роботу нащадкам колишніх власників, у разі, якщо будуть підтверджені підозри про її незаконне привласнення нацистами. Як відповідь на це з Гурлітта зняли звинувачення в укритті награбованого.

Показово, що колекціонер одразу ж повернув картину Анрі Матісса «Сидяча жінка» онуці французького колекціонера єврейського походження Поля Розенберга – Анн Сінклер, яка роками розшукувала цю та інші картини, відчужені нацистами у її діда.

Колекціонер і арт-дилер Гільдебрандт Гурлітт народився 15 вересня 1895 р. у Дрездені у родині Корнеліуса Гурлітта, який був істориком мистецтв, дід – Луї Гурлітт – видатний пейзажист. Повернувшись після Першої світової війни, маючи численні поранення Гільдебрандт вивчав історію мистецтв у Дрездені, пізніше в Університетах Берліна та Франкфурта на Майні. У 1923 р. одружився, у шлюбі мав двох дітей – сина Корнеліуса (1932 р. нар.) і доньку Ніколін (1935 р. нар.). У 1924 р. він захистив дисертацію з історії архітектури. У 1925 р. очолив відкритий у Цвікау муніципальний Музей короля Альберта, куди були передані, зібрані ним твори мистецтва. Гурлітт поставив за мету перетворити провінційний музей на загально германський центр сучасного мистецтва. Він залучав до співпраці художників, які дарували музею свої картини, колекціонував, організовував у музеї у Цвікау виставки – персональну виставку Макса Пехштейна

**УКРАЇНА І СВІТ:
теоретико-практичні аспекти діяльності
у сфері міжнародних відносин, 2019**

(1925), «Молодий Кетте Кольвіц у Дрездені» (1926), виставку Ерїха Хеккеля і Карла Шмідт-Ротлуфа та велику персональну виставку Еміля Нольде (1928) [4].

Завдячуючи своїй завзятості і міцним дружнім зв'язкам з митцями, Гурлітту до кінця 1920 р. вдалося зібрати одну з найкращих у Німеччині колекцій, на той час сучасних художників. Це роботи Василя Кандінського, Ернста Людвіна Кірхнера, Пауля Клеє, Ловіса Корінта, Оскара Кокошкі, Макса Лібермана, Еміля Нольде, Отто Дікса, Макса Слефогта, Ліонеля та ін. майстрів.

Зі зміцненням позицій націонал-соціалістів активна діяльність Гурлітта все більше не подобалася прибічникам суто німецької культури. У звинуваченнях лунали закиди на рахунок того, що Гурлітт сам наполовину єврей підтримує єврейських художників, чия творчість чужа духу німецької нації. Так, під тиском правих і консервативних сил «через фінансові обмеження, у квітні 1930 р. муніципалітет Цвікау звільнив Гурлітта з посади директора музею. Однак завдяки підтримці відомого мистецтвознавця Людвіга Юсті він очолив галерею Кунстфереїн (Kunstverein) у Гамбурзі й успішно працював за підтримки муніципальної влади. Уже в 1933 р. Гільдебранд Гурлітт та його друзі відчули значний тиск. Спочатку вони чинили опір, але після того, як мером Гамбурга було призначено нациста Карла Крогмана, опір став неможливим. У липні 1933 р. Гурлітт пішов у відставку, хоча планував відкрити виставку сучасного німецького та італійського мистецтва. Після чого він заснував фірму з продажу творів мистецтва «Кунсткабінетт др. Г. Гурлітт» (Kunstkabinett Dr. H. Gurlitt). Фірма мала успіхи у продажу робіт німецьких та європейських художників, однак прибуток складала саме торгівля творами авторів «дегенеративного мистецтва», які компанія продавала нелегально. Невідомою донині залишається інформація про клієнтів фірми, однак можна припустити, що це були не німці, а швидше за все, Гурлітт встановив зв'язки з філіалами західних антикварних фірм, які працювали в Німеччині і конфіденційно купували у нього твори «дегенеративного

УКРАЇНА І СВІТ: теоретико-практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин, 2019

мистецтва», а він перекупував їх у німецьких колекціонерів єврейського походження, допомагаючи їм, даючи гроші і шанс виїхати з Німеччини. Це було доволі небезпечне заняття, однак Гурлітт займався ним, що пізніше було підтверджено учасниками подій. Саме так, Гільдебранд розпочав збирати колекцію, яку через вісімдесят років знайшли у мюнхенській квартирі його сина.

Колекціонування «дегенеративного мистецтва» загрожувало концтабором і, усвідомлюючи це, арт-дилер запланував закрити свій магазин. Однак на початку 1938 р. Г. Гурлітта як відомого господаря поважної фірми, запросили цілком законно продавати за валюту твори мистецтва, які рейху через ідеологічні та ін. причини були не потрібні. Для Гурлітта залишався вибір між концтабором та справою життя, яка йому була до душі. Він та ін. професіонали Б. Бьомерб К. Бухгольц і Ф. Меллер отримали доступ до берлінських складів, де зберігалися конфісковані режимом твори «дегенеративного мистецтва». Один із цих складів знаходився у підвалах відомства Геббельса [3].

Варто зазначити, що Г. Гурлітт успішно виконував, покладені рейхом завдання. Він багато подорожував Німеччиною та Європою, скуповував твори мистецтва та продавав їх через свою фірму та на аукціонах, встановив зв'язки зі швейцарськими арт-дилерами та музеями, у т. ч. з Музеєм образотворчого мистецтва в Базелі. Казна рейху отримувала від його діяльності мільйонні валютні надходження.

Для унаочнення результативності його діяльності наведемо такий приклад у 1943 р. оподаткований прибуток Гільдебранда становив 178 000 рейхсмарок, а навесні 1945 р. на його банківському рахунку вже було 300 000 рейхсмарок [1, с. 138].

На початку 1943 р. мистецтвознавець фюрера Герман Фосс запропонував Гурлітту працювати в його команді, яка формує особисту колекцію Адольфа Гітлера для музею фюрера в Лінці. Таким чином Гільдебранд увійшов до складу групи мистецтвознавців і арт-дилерів, які працювали в рамках «особливої місії Лінц». Основним місцем його діяльності стала

УКРАЇНА І СВІТ: теоретико-практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин, 2019

Франція, а також Нідерланди і Бельгія. Партнерами Гурлітта були айнзатцштаб рейхсляйтера Розенберга, зондеркоманда штурманфюрера СС Кюнсберга та ін. грабуючі організації рейху. Наприкінці 1944 р. він брав участь у створенні схованок для награбованих нацистами скарбів.

Гурліттом зацікавилися офіцери спецпідрозділів, які наприкінці війни займалися пошуками награбованих скарбів Третього рейху. 10 червня 1945 р. у замку Ашбах Гурлітта допитували американці. Він відмовився визнати свою участь у грабунках, заявив, що відбирав лише картини, продані на паризькому арт-ринку у 1942 р. З тим, щоб врятуватися він видав американцям відомі йому схованки і заявив, що сам є жертвою нацистського режиму, а до війни допомагав євреям – торговцям творами мистецтва і колекціонерам тікати з нацистського пекла. Він підтвердив, надану інформацію конкретними прізвищами, що і допомогло йому вціліти у такій непростій ситуації [1 с. 145]. Однак, оскільки він був пов'язаний з особливою «місією Лінц», його денацифікацією займалися п'ять років. Важливим, фактом є те, що на допиті на питання про долю зібраної ним колекції «дегенеративного мистецтва» він відповів, що вона згоріла в його дрезденському будинку під час бомбардувань, про це він і пізніше неодноразово стверджував. У 1950 р. Гурлітт зміг повернутися до звичного укладу життя і знову зайнявся антикварною торгівлею. На початку листопада 1956 р. він загинув у автомобільній катастрофі і був похований в Оберхаузені. Приводом для дискусій у новітній історії послужила згадана «знахідка століття».

На прикладі життя і діяльності Гільдебранда Гурлітта ми показали наскільки сильним був вплив епохи націонал-соціалізму і її віддзеркалення у долях арт-дилерів, колекціонерів, істориків мистецтв, вона впливала на їх кар'єру, рід занять і буденне життя і має відлуння сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Мосякин А. *Ограбленная Европа. Вселенский круговорот сукровиц*. Санкт-Петербург: Амфора. 2014. 416 с.

УКРАЇНА І СВІТ:

теоретико-практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин, 2019

2. Солошенко В. Досвід подолання наслідків політики націонал-соціалізму. *Зовнішні справи*. 2016. № 8. С. 31.

3. Тайны коллекции арт-дилера Гебельса. *Закон и Порядок*: [сайт]. 2017. URL: http://zzackon.ru/blog/43607712021/Тауnyi-kollektsii-art-dilera-Gebbelsa?utm_campaign=transit&utm_source=main&utm_medium=page_0&domain=mirtesen.ru&paid=1&pad=1. (дата обращения: 25 февраля 2019).

4. Hoffmann M. *Nicola Kuhn Hitlers Kunsthändler. Hildebrand Gurlit 1895–1956. Die Biographie*. С.Н. Beck. 2016. 400 P.

УДК 94:327+504.05 (477)

*Солошенко Наталія,
старший науковий співробітник
Науково-методичного центру
організації наукової та науково-технічної діяльності,
Національний університет оборони України
ім. І. Черняхівського,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ І СТАН РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Радіаційна небезпека прийшла в Україну на багато віків – це сумна об’єктивна реальність. Стійкість ізотопів стронцію та цезію дозволяє їм зберігати свою уражаючу дію на людину впродовж десятків і сотень років. Із цього випливає необхідність у постійних і незвичайних за стандартами звичайного, спокійного життя заходах, до яких мусять вдаватися уряд, місцева влада і кожен громадянин, щоб захистити і себе, і ще ненароджених нащадків.

Світ вже неодноразово потерпав від страшних ядерних катастроф, які змінили його назавжди. Маленькі поліські містечка Чорнобиль, Прип’ять. Десятки сіл осиротіли навіки. Ці містечка і села оживуть не скоро. Загороджені кілометрами колючого дроту, ці землі чекають свого часу. Рано чи пізно природа